

Pukovnik **Herman Teske:**

PROMENE U RATOVANJU KAO POSLEDICA RAZVITKA NJEGOVIH ELEMENATA POKRETLJIVOSTI¹⁾

Pod gornjim naslovom pisac članka, bivši nemački oficir, iznosi kako su *elementi pokretljivosti*²⁾ uticali na vođenje rata i kako sada na njega utiču, s obzirom na njihov razvoj kroz istoriju — od najstarijih vremena do danas. Članak je prilično interesantan, jer piščevi zaključci u vezi razvoja tehnike baziraju na ratnim iskustvima koja su prikazana na osnovu konkretnih primera.

Pisac u početku konstatuje da, otkako narodi ratuju jedni protiv drugih, pokretljivost njihovih snaga igrala je često odlučujuću ulogu. Faktori koje treba savladati jesu vreme i daljina. *Kvalitativni* zahtev se sastoji u izboru za protivnika najnepovoljnijeg, a za sopstvenu ideju manevra najpovoljnijeg cilja pokreta, kao i u ubrzanju uspeha dovođenjem odgovarajućih snaga. *Kvantitativni* zahtev, pak, jeste u tome da se nađe sinteza između izabranog cilja i daljine, odnosno potrebno vreme za njeno savlađivanje, kao i između proračuna potrebnih snaga i mogućnosti njihovog dovođenja do izabranog cilja.

U savremenom ratovodstvu, tj. otkako armije zbog potrošnje municije i svoje jačine ne mogu više računati samo na mesna sredstva, izgradnja, održavanje i stalno jačanje faktora pokretljivosti, kao i borba protiv njih, dobijaju naročit značaj. Ovo često zahteva komplikovane operacije čitavih armija i flota.

¹⁾ Die Wandlung des Krieges infolge der Entwicklung seiner Beweglichkeitselemente, von Hermann Teske, *Allgemeine schweizerische Militärzeitschrift*, mart 1954.

²⁾ Pod elementima pokretljivosti treba u najširem smislu reći razumeti sva ona prevozna — prenosna sredstva kojima se armija služi. — Prim. J. J.

Evoluciju ratovodstva, kao posledicu često odlučujućih pozitivnih i negativnih uticaja elemenata pokretljivosti, pisac razmatra kroz istorijski razvoj tih elemenata, i to podelivši je u tri faze: a) period do pronalaska parne mašine; b) period korišćenja železnica i parnih brodova, i najzad, c) period daljeg razvika elemenata pokretljivosti — kao sredstva operativnog i strategiskog vođenja rata.

Iz prvog perioda — do pronalaska parne mašine — pisac iznosi pojedine poznate primere u kojima su konj i brod na jedra bili glavni elementi pokreta. Korišćenje pomorskih transporta pomoću brodova na jedra imalo je uvek prevagu nad prenošenjem konjem, kad god je bilo u pitanju postizanje udaljenijeg operativnog cilja, — čak i kada su za tu svrhu postojale suhoputne komunikacije³⁾.

Kao dokaz neuspeha kada se o elementima pokreta ne vodi dovoljno računa, pisac ukazuje i na dva Napoleonova pohoda: 1799 — na Egipat i 1812 — protiv Rusa. U prvom slučaju baziralo se na flotu, a u drugom na jahaćeg i teglećeg konja. U oba slučaja Napoleon je morao da strada, jer nije računao na nadmoćnost faktora pokretljivosti kod svojih protivnika.

Kada su posle Francusko-pruskog rata 1870/71 zapitali tadašnjeg šefa nemačkog Generalštaba, generala Moltkea, na bazi kojih tajnih izveštaja je uspešno izvršio prikupljanje svojih snaga i odredio im

³⁾ Pisac uzima kao paralelu za pokretljivost onoga doba današnje gledište o prenosu kamionima i železnicom na velike daljine, kada se prednost daje železnicama, naravno, ako su u pitanju prebacivanja većih snaga i sredstava.

pravilne pravce dejstva, on je odgovorio: »Na osnovi jednog francuskog reda vožnje, kupljenog u slobodnoj prodaji, utvrdio sam pravce protezanja železničkih linija i njihovu moć i izvršio sam proračun francuskog razvoja«.

Pisac dalje razmatra istorijski razvoj železnice i njenog iskorišćavanja u ratovima XIX i XX veka, počev od njene prve jače primene u Nemačko-danskom ratu 1849/51, pa zaključno sa Prvim svetkim ratom.

Odlučujući značaj železnica, kao sredstva vojnog rukovođenja, pokazao se prvi put u Američkom građanskom ratu 1862—1865. Za taj rat pisac kaže: »Stari Moltke i njegovi neposredni naslednici izvukli su iz njega korisne pouke, ali nemačko vrhovno voćstvo u Drugom svetskom ratu nažalost nije«. — U ovom ratu su prvi put upotrebljene vojne saobraćajne jedinice u ukupnoj jačini od oko 25.000 ljudi, ne računajući postojeće građanske efektive. Izgrađeno je preko 2.000 km železničke pruge. Pomoću ovoga i bolje industrijske razvijenosti, severne snage su, uprkos boljeg operativnog vođenja kod južnih snaga, odnele pobjedu.

U Rusko-turskom ratu 1877 prvi put je upotrebljen železnički transport na velikim daljinama (3.000 km).

Uporedo sa ovim razvijala se i operativna pokretljivost transporta na moru, koja je došla do izražaja 1900 godine, kada su evropske nacije upotrebile masovne transporte radi ugušenja takozvanog Bokerskog ustanka u Kini, kao i za ugušenje brojnih pobuna u kolonijama.

U Prvom svetskom ratu 1914/18, značaj faktora pokretljivosti je u planiranju i sprovođenju ratnih namera neobično porastao. Njihov se uticaj nije više ograničavao samo na polje pojedinih operacija, već se protegao i na sveukupne strategijske koncepcije oba protivnika. Ovo važi kako za železnički tako i pomorski saobraćaj. U ovom ratu došlo je i do upotrebe automobila — kao sredstva masovnog prenosa snaga i materijala — iako samo na relativno ograničenim otstojanjima. Konj je kao tadašnje transportno sredstvo šireg zamaha, a ujedno i borbeno, izgubio mnogo od svog značaja.

U samom početku rata, ističe pisac, ishod Bitke na Marni jasno je pokazao značaj transporta, koji se odrazio negativno po Nemce. Da nije bilo rušenja železničke mreže od strane Saveznika, Nemci bi sa neangažovanog Alzaškog fronta za kratko vreme mogli prebaciti 3 armiska korpusa na jako ugroženo severno krilo. Međutim, zbog izvršenih rušenja, oni bi morali da preduzmu marš od 160 km i za rešenje krize na Marni stigli bi suviše kasno. Nasuprot tome, jedan francuski general, komandant Pariza — Galijeni, dao je prvi u ovom ratu primer (iako improvizovan) masovnog transporta snaga automobolima — angažujući sva raspoloživa vozila, pa čak i taksi-automobile.

Pomorski saobraćaj, kao element pokretljivosti, bio je kod Saveznika (naravno Amerikanaca) neobično razvijen. Veliki transporti kretali su se u konvojima sa odgovarajućom zaštitom. Ovaj saobraćaj postao je jedan od najznačajnijih elemenata rukovođenja i neprekidno je povećavan i razvijan. Sa nemačke strane, kao jedino protivstvo razvio se podmornički rat — u cilju savladivanja pomenute velike opasnosti.

U oblasti promena u načinu ratovanja, koje su nastupile usled naglog povećanja pokretljivosti snaga i sredstava na velikim daljinama, Prvi svetski rat je, po mišljenju pisca, dao sledeća iskustva:

a) Kao posledica razvitka ratne tehnike, zahtevi u pogledu pokretljivosti znatno su porasli. Materijalne bitke u Francuskoj zahtevale su velika naprezanja ne samo u doturu municije, već i u ostvarenju mogućnosti brzog prebacivanja snaga. Ovo je često zahtevalo izgradnju potpuno novih saobraćajnih mreža u pozadini fronta.

Na Istočnom frontu su zahtevi bili isti, mada manje uslovljeni borbenim okolnostima nego daljinom i primitivnošću ruskog saobraćaja.

b) Ratna industrija i snabdevanje stanovništva zahtevali su u svim državama veliko učešće i naprezanje železnica.

c) Automobilski transport u Nemačkoj, usled nedostatka gume i goriva, nije došao u obzir kao dopuna železnici na većim daljinama.

d) Jedino uspešno sredstvo za dejstvo protiv opasnog savezničkog pomorskog transporta bile su podmornice.

*

U pripremi akcione sposobnosti snaga za budući rat, odgovarajuća vojna rukovodstva obeju protivničkih snaga iz Dru-

gog svetskog rata, po mišljenju pisca, potpuno su podbacila.

Zapadni saveznici su propustili da na bazi ratnih iskustava preduzmu odgovarajuće mere ne samo za zaštitu konvoja od podmornica, već i za modernizovanje njihove odbrane protiv nove opasnosti iz vazduha. Izneti dva nedostatka donela su im, u početku Drugog svetskog rata, velike gubitke u materijalu i snagama, te je ovo zahtevalo mnogo organizacijskih, finansijskih i vojničkih napora da bi se sprečio slom Engleske i Rusije. U Nemačkoj je naklonost prema automobilskom, a zapostavljanje železničkog saobraćaja, dosta doprinela odlučujućem nemačkom porazu na Istoku. Istina, ovdje krivica, po mišljenju pisca, ne leži na odgovarajućem vojnom rukovodstvu koje je visoko cenilo vrednost železnica, nego na Hitleru koji je, opčinjen motorom, sva finansijska i materijalna sredstva koja su nemačkim železnicama bila potrebna za budući rat, upotrebio ustvari za izgradnju autostrada koje u ratu nisu bile dovoljno iskorišćene.

Primeri iz Drugog svetskog rata simpotomatično pokazuju da faktori pokretljivosti postaju sve jači i značajniji elementi savremenog rukovodstva. Na Zapadnom ratištu, zahvaljujući povoljnim okolnostima u pogledu železničkog i autotransporta, nije bilo naročitih saobraćajnih problema. Na Istoku, pak, pokazala se uska povezanost i zavisnost između vođenja operacija i ograničenih mogućnosti elemenata pokretljivosti, kojoj nemačko vojno rukovodstvo nije poklanjalo dovoljno pažnje. I ovo je doprinelo mnogim neuspesima. Pisac ovo potkrepljuje poznatim primerima neuspeha iz 1941 i 1942 u Rusiji i Africi i uspeha u Severnoj Skandinaviji. Iskustva iz Drugog svetskog rata, po mišljenju pisca, su sledeća:

a) U suprotnosti sa Prvim svetskim ratom, kada su elementi pokretljivosti — u vidu masovnih konjičkih pokreta — izgubili svoj značaj, ti su elementi u Drugom svetskom ratu, u periodu 1939/45, doživeli svoje ponovno rađanje — u licu oklopnih i motorizovanih snaga.

b) Kao jedina transportna sredstva za masovno prebacivanje snaga, a samim tim i kao značajni elementi operativnog rukovođenja, železnica i pomorski saobraćaj su ponova potvrdili svoja dominirajuća mesta. Ovo isto važi i za materijalni dotur.

c) Vazdušni transport, kao masovno transportno sredstvo, pokazao je samo uslovnu vrednost (Krit, Tunis, Staljingrad), tj. zavisnost od jačine neprijateljskog protivdejtva.

d) Značaj vazduhoplovstva mnogo se više istakao u onemogućavanju železničkog i pomorskog transporta i u dejstvu protiv njihovih postrojenja (železničkih stanica, radionica, mostova, luka i brodogradilišta), kao i samih transporta.

Kao borbena sredstvo na moru, pored podmornica, uvedena je i bombarderska avijacija, a protiv železničkih ciljeva, pored ove, i partizanska dejstva. Upotreba ovih sredstava, iako je retko potpuno sprečavala saobraćaj, ipak ga je znatno ometala i nanosila velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

Kod svake operacije u toku Drugog svetskog rata, nastavlja pisac, videla se na obema stranama inicijativa i težnja da se dostigne prednost za sopstvene elemente pokretljivosti, a da se u ovom protivnik što više omete. Iz dosadašnjeg izlaganja može se zaključiti da će se zahtev za uništenje protivničkih vojničkih snaga u totalnom ratu proširiti i na njegove elemente pokretljivosti, a time i na nevojnički — građanski sektor.

Ako se baci pogled kroz istoriju, od najstarijih vremena do Koreje, nastavlja pisac, može se sigurno utvrditi da značaj elementa pokretljivosti, saglasno opštem razvitku ratovodstva, neprekidno kvalitativno i kvantitativno raste. Naravno, ovaj razvitak nije izmenio osnovne strategiske, operativne i taktičke elemente vođenja operacija, ali je produžio trajanje rata i sve drugo u vezi sa ovim. Velike armije zahtevaju i velika transportna sredstva na kopnu i moru. I pored uspešnog dejstva protivničkih partizana, vazduhoplovstva i podmornica protiv transporta, on pomaže znatno da se rat proširi na skoro neograničene daljine. Ali i to ima svojih granica, koje se sastoje u problemu ogromnog dotura i ograničenosti transportnih mogućnosti, što se naročito izražava kroz kapacitet železničkih mreža, iskrenih i ukrenih stanica, luka, kao i kroz stanje raspoloživog železničkog i broskog materijala i potreba.

Na kraju pisac zaključuje:

Razvoj faktora pokretljivosti kreće se dalje prema odgovarajućim zahtevima budućeg rata. U oblasti obezbeđenja tran-

sportnim sredstvima za prevoženje i snabdevanje, teretna auto-vozila i transportni avioni doći će ubuduće do jačeg izražaja. Sredstva za dotur goriva dobijaju sve veći značaj. Železnica i pomorski transport, kao značajni elementi za masovna prevoženja, i dalje zadržavaju svoju raniju vrednost.

Borbeni faktori pokretljivosti u međuvremenu su se obogatili ogromnim iskustvom koje zahteva što je moguće manji volumen borbenih potreba i što veću moć samog transporta. — Posledica toga je u stvari i pojava atomske bombe.

*

Iako prikazani članak ne ulazi dublje u postavljene probleme i nije dovoljno kon-

kretan u njihovom razmatranju, ipak se u njemu jasno ističe kako razviće elemenata pokretljivosti utiče na vođenje rata.

Današnje milionite, a pritom motorizovane i mehanizovane armije, ne mogu se ni zamisliti bez najšire primene raznih prenosnih — transportnih sredstava, koja omogućavaju njihovu pokretljivost u najširem značenju ove reči, tj. prenos snaga i sredstava iz najdublje pozadine na front i obratno, kao i duž samoga fronta i po njegovoj dubini. Ovo zaista predstavlja problem volumena i kapaciteta.

J. J.

Kapetan fregate **D. Kaufman:**

NEMAČKA POMORSKA STRATEGIJA U DRUGOM SVETSKOM RATU¹⁾

U ovom članku su obrađena četiri plana nemačke pomorske strategije u Drugom svetskom ratu, i to samo do početka rata sa Sovjetskim Savezom. Po mišljenju pisca, uprkos kasnijih nemačkih uspeha u bici za Atlantik, njihova pomorska strategija, makar kakva bila, nije više mogla da ima odlučujući uticaj na ishod rata.

Prvi nemački plan, upravo plan admiral Redera iz 1937, odnosio se na pomorski rat sa Velikom Britanijom u sukobu koji bi otpočeo 1946; drugi plan je iz 1939, za rat koji je tada izbio; treći obuhvata operaciju »Morski lav«, tj. predviđenu invaziju Britanskih Ostrva, a četvrti blokadu Velike Britanije, od pada Francuske do napada na Sovjetski Savez. Operacija »Vezeribung« — invazija Norveške, nije obrađena.

Pre prelaska na izlaganje strategijskih planova, pisac ukratko daje karakteristične podatke o Hitleru i admiralu Rederu, jer su njih dvojica igrali odlučujuću ulogu kako po pitanju priprema nemačke mornarice za rat, tako i tokom samog vođenja pomorskog rata.

Hitler je, kao i sve ostalo, potpuno kontrolisao i nemačku mornaricu a, delimično

posle 1939, stvarao je i sve glavne pomorske planove i lično donosio odluke, iako je sam izjavio da je na kopnu heroj, dok je na moru kukavica. On je bio pravi i izraziti kontinentalac koji nikada nije mogao shvatiti važnost i značaj mora i pomorske moći. Spadao je među one osvajače koji su bez uspeha pokušavali da poreknu istorisku istinu da se pod svojom vlašću ne može ni stalno, a ni za duže vreme, održati kontinent kao što je Evropa ako morima vlada druga sila.

O admiralu Rederu pisac iznosi, uglavnom, one podatke koji su dati u knjizi »Hitler i njegovi admirali«.²⁾

I Plan Z (Zebra). — Na jednoj konferenciji, 5 novembra 1937, Hitler je svojim komandantima vidova oružane sile detaljnije izložio svoj plan osvajanja, tj. svoju teoriju »životnog prostora«. Tom prilikom je objasnio nužnost nemačke ekspanzije upotrebom sile, postavljajući usto kao osnovni problem za Nemačku pitanje pronalaznja rešenja kako i gde da se najviše osvoji uz najmanju cenu. Veliku Britaniju je okarakterisao kao glavnog protivnika jakog nemačkog kolosa u centru Evrope, ali je uprkos tome verovao da će moći prvo progutati Austriju, Čehoslovačku i Poljsku bez uplitanja Velike Brita-

¹⁾ German Naval Strategy in World War II, by Commander D. L. Kauffman, United States Naval Institute Proceedings, januar 1954.

²⁾ Vidi prikaz u »Vojnom delu«, br. 2/1952.

nije, te je ponovo obećao admiralu Rederu da ni pod kakvim uslovima neće otpočeti rat sa Velikom Britanijom pre 1946. Na osnovu ovoga je admiral Reder izradio svoj strategijski plan za uspešnu borbu na moru sa Velikom Britanijom, kao i odgovarajući plan izgradnje flote, bazirajući ga na realnim mogućnostima nemačke brodogradnje i industrije.

Po ovom planu postojeća nemačka mornarica (računajući i brodove u izgradnji) povećala bi se za 6 snažnih bojnih brodova, 6 teških krstarica, 4 lake krstarice, 180 podmornica i veći broj raznovrsnih lakih brodova. Prema tome, u 1946 trebalo je da Nemačka raspolaže sa sledećom operativnom flotom: 10 bojnih brodova, 3 džepna bojna broda, 2 nosača aviona, 9 teških krstarica, 11 lakih krstarica, 112 razarača, 231 podmornicom i odgovarajućim brojem manjih ratnih i pomoćnih brodova. Ova flota bi bila jača od flote Velike Britanije iz 1937 (uzevši u obzir i brodove u izgradnji), ali je admiral Reder bio svestan toga da Velika Britanija, verovatno, ne bi dozvolila da je Nemačka i dostigne po jačini flote, a kamoli prevaziđe, te bi i ona povećala svoj flotni program. Prema tome, i u sukobu koji bi izbio 1946, nemačka mornarica bila bi slabija od britanske, ali ipak u stanju da stupi u borbu sa izvesnim izglelima na uspeh.

S obzirom na predviđene zadatke, on je ovako zamislio organizaciju svoje flote:

1) Domovinska flota: 4 bojna broda, 2 teške krstarice, više lakih krstarica i razarača i izvestan broj podmornica. 2) Flota za vođenje krstaričkog rata: 3 džepna bojna broda, 5 teških krstarica, 5 lakih krstarica, 190 podmornica. 3) Dve specijalne udarne grupe, svaka od po: 1 nosača aviona, 3 bojna broda, 1 teška krstarica, više lakih krstarica i razarača.

Predviđeni plan dejstva bio mu je sledeći: u lukama Nemačke stajala bi spremna Domovinska flota koja bi vezivala za sebe veći broj snažnih britanskih jedinica u Severnom Moru. Sa Flotom za vođenje »krstaričkog rata« otpočeo bi, odmah po izbijanju sukoba, sa snažnim »krstaričkim ratom« protiv trgovačkog brodovlja, na širokom frontu, na svim okeanima, te bi Britanci bili prisiljeni da rasture svoje snage bilo radi eskortiranja vlastitih konvoja, bilo u cilju traganja i uništavanja pojedinih nemačkih brodova. Za tako oslabljenim neprijateljem Reder bi poslao

u akciju svoje dve snažne udarne grupe radi gonjenja. Prema tome, iz defanzivnog, »krstaričkog rata« protiv trgovačkog brodovlja, Reder je verovao da će ovakvim planom, naročito uz saradnju ratnih flota Japana i Italije koje bi privezale uza se jedan deo britanske flote, imati i dobre izgleda za konačno savlađivanje britanske mornarice, a time i potpuni prekid snabdevanja Velike Britanije, što bi je konačno dovelo do kapitulacije. Da li bi to uspelo? Naravno, teško je to reći, ali jedno je sigurno: plan je bio napravljen uzimajući u obzir osnovnu slabost ostrvske države — njenu životnu zainteresovanost za obezbeđenje uvoza pomorskim putem. Ko-like bi ogromne snage bile potrebne da se dobro organizovani »krstarički rat« sa površinskim brodovima i podmornicama suzbije, najbolji je primer gonjenje nemačkog džepnog bojnog broda *Graf Spee* krajem 1939. Za gonjenje ovog broda britanski Admiralitet je organizovao 9 udarnih grupa sa ukupno 4 bojna broda, 14 krstarica i 5 nosača aviona koje su preko mesec dana tragale za njim dok ga konačno udarna grupa G nije prisilila da se sam uništi pred Montevidenom. Sem ovih snaga, saveznici su morali da za ovo vreme naknadno angažuju još 3 bojna broda i 2 krstarice za pratnju konvoja.

II (stvarni) ratni plan. — Godinu i po dana posle početka priprema za plan »Z«, ističe pisac, admiral Reder je bio stavljen pred činjenicu da je rat neizbežan. Tom prilikom mu je bilo naređeno da napravi strategijski plan za pripremu svojih nedovoljnih snaga. Međutim, kao što pisac ovog članka i navodi, ima stvarnih osnova verovanju da je Hitler izradio plan i samo naredio Rederu da ga izvrši. Bilo kako bilo, u maju 1939, kada je Hitler izdao svoju Naredbu broj 1 za napad na Poljsku, jedan od dodataka te Naredbe bila je i »Borbena instrukcija za nemačku mornaricu«. U opštoj situaciji za rat izneseno je gledište da jasno grupisanje vodećih velikih sila onemogućava vođenje rata u ograničenom rejonu, usled čega je potrebno da se Nemačka pripremi za rat na dva fronta, protiv Engleske i Francuske i protiv najmanje jednog protivnika na Istoku. Značajno je Hitlerovo priznanje da će zbog ove njegove akcije, verovatno, doći do rata sa Velikom Britanijom.

Glavni zadaci nemačke mornarice navedeni su u tački 12 Naredbe:

a) zaštita obale od neprijateljskih pomorskih i vazdušnih operacija; b) zaštita vlastitih pomorskih komunikacija; c) napad na neprijateljske pomorske komunikacije; d) davanje podrške suvozemnom i vazdušnom vođenju rata u obalskim rejonima; e) mornarica treba da služi kao političko-strategijski instrument rata, tj. radi obezbeđenja neutralnosti skandinavskih zemalja i baltičkih država.

Analizirajući ove zadatke, pisac konstatuje da su oni pod a) i d) čisto odbranbenog karaktera, dok se onaj pod b) zapravo odnosi samo na Baltičko More. Zadatak pod c) — »krstarički rat« trebalo je ograničiti isključivo na rat protiv trgovačkog brodovlja. S tim u vezi trebalo je izbegavati borbene akcije i protiv slabijih snaga neprijateljske ratne flote — ustvari, čista defanzivna teorija »krstaričkog rata« za koju su i ranije pomorski stratezi raznih zemalja, a isto tako i admiral Reder, tvrdili da se njome ne može pobediti takav neprijatelj kao što je Velika Britanija. Upoređujući ovaj plan sa planom *Zebra* iz 1937, vidi se da zapravo nije ni bilo pravoga plana za vođenje rata protiv Velike Britanije. Izgledalo je prosto neverovatno na koji bi se način mogla izazvati britanska pomorska sila — koja je bila u svakom evropskom ratu jedna od glavnih faktora, ako ne i glavni — kada nije bilo ni razrađenog plana kako da se ona pobedi.

Po svoj prilici ovo je prva kardinalna greška nemačkog Firera i, vrlo verovatno, njegova najozbiljnija greška.

Posle pada Francuske Hitler je, u junu 1940, ponudio Velikoj Britaniji, u to doba svome jedino preostalom neprijatelju, mirovne pregovore. Kada je ova ponuda bila hladno i prezrivo odbijena, on je konačno morao pogledati u lice činjenicama i naći neki plan i način da savlada Čerčila i njegove tvrdoglave ostrvljane.

Hitler je verovao da za ovo postoje tri mogućnosti: invazijom osvojiti i okupirati Veliku Britaniju; strategiskim bombardovanjem uništiti britanskom narodu volju za borbu i blokadom izgladneti britanski narod.

III Operacija »Morski lav« (See *Löwe*) — nemački plan za iskrcavanje u Veliku Britaniju. — Prilikom izbijanja rata Hitler još nije imao nikakav plan za invaziju Velike Britanije. Tek 2 jula 1940, naglašava pisac,

saopštio je svojim komandantima vidova oružane sile da razmotre jedan ovakav potehvat i da pripreme odgovore na osam postavljenih im pitanja. 16 jula naredio je da se sačini definitivni plan za ovu operaciju koju je nazvao »Morski lav« (See *Löwe*) i da se svi planovi i pripreme moraju završiti u roku od mesec dana. Reder je bio zbunjen ovako kratkim rokom, iako je imao štab koji je tajno razrađivao ovaj plan već osam meseci, pripremajući se baš za ovakav slučaj ako se odredi kratak rok. Naređenja da se za mesec dana izvrše sve pripreme mogao je izdati samo onaj koji nije imao pretstavu o ogromnim problemima koji su skopčani sa operacijom ove vrste. Da bi se omogućilo iskrcavanje, jedan od osnovnih preduslova bio je da *Luftwaffe* postigne apsolutnu nadmoćnost u vazduhu; međutim, Reder je, čak i ako bi se ispunio ovaj preduslov, jako sumnjao u uspeh. S druge strane, načelnik štaba kopnene vojske, general Halder, nije bio toliko zabrinut, te je u svom dnevniku napisao da je invazija slična i da nije ništa teža od forsiranja široke reke. Što se tiče Geringa, on je bio uveren da će njegova *Luftwaffe*, sama i bez ičije pomoći, prisiliti Britaniju na predaju, te je zbog toga pokazivao malo interesa za plan. Tokom celog meseca dolazilo je do žučnih nesuglasica između kopnene vojske, koja je tražila da se iskrcavanje izvrši na širokom frontu, i mornarice, koja je dokazivala da jedino treba zaštititi najkraću komunikaciju preko Doverskog Kanala. Hitler je konačno rešio ovo kompromisom. Jedna vazduhoplovna desantna divizija trebala je da se spusti u zaleđe Dovera, a šest pešadiskih divizija da se jednovremeno iskrcaju na četiri tačke obale u okolini Dandženesa, Bičiheda i Brajtona. Šest ostalih divizija trebalo je da se iskrcaju na istim mestima tokom idućih deset dana. Planirano je da se iskrcavanje izvrši u zoru, te je zbog toga prelaz Kanala trebalo izvršiti noću. Da bi se pribavilo dovoljno transportnih sredstava, mornarica je rekvirirala skoro svaki brod, veći čamac i penišu u celoj Nemačkoj i okupiranim oblastima, uključivši i ribarske brodove, motorne čamce, kanalske šlepove, rečne brodove, jedrilice sa ili bez pomoćnog motora, trajekte, remorkere itd., tako da je ukupno bilo: 1.722 peniše, 471 remorker, 1.161 motorni brod i 155 manjih transportnih brodova. Ostend, Denkerk, Kale, Bulonj i Havr bili su kao glavne ukrčne luke.

Ovu fantastičnu flotu štitilo je 13 topova kalibra 280 do 380 mm sa Rta Gri Ne i 6.800 mina. Jasno je da su kao glavni čuvari ovog iskrcavanja bili predviđeni Gerinгови »anđeli«. Protiv ove druge »Armada« Velika Britanija je skupila u Južnoj Engleskoj deset slabo opremljenih pešadiskih divizija, tri oklopne divizije sa vrlo oskudnom tehnikom, i nepobedivo, iako brojno slabije vazduhoplovstvo. Sem toga, Britanci su imali u neposrednoj blizini Kanala više lakih krstarica, 50 do 60 velikih razarača i oko 800 ratnih brodova kao što su korvete i drugi manji eskortni brodovi, kao i veći broj torpednih čamaca. Ni Nemci ni Britanci nisu imali nijedan bojni brod ili tešku krstaricu bliže od 12 časova vožnje do reiona Kanala. Kao što je već ranije istaknuto, preduslov je bio da se postigne prevlast u vazduhu. Gerin gu to nije uspeo, te je zbog toga Hitler konačno odlučio da se operacija odgodi do proleća 1941. Međutim, do nje nije nikada došlo.

Pisac navodi da je ova operacija, s obzirom na svu šarolikost flote, bila unapred određena da bude jedna od najneuspeljijih u istoriji, pa čak i kada bi nemačko vazduhoplovstvo i postiglo izvesnu nadmoć u vazduhu. Međutim, možda je Hitler ipak mogao dobiti rat da je stvarno otpočeo i energično produžio sa ovom operacijom. Ova teorija, po rečima pisca, nije tako nelogična kao što to pri površnom posmatranju izgleda, jer, iako bi Britanci i izvojevali veliku pobeđu, ona bi se lako mogla pretvoriti u Pirovu pobeđu. Gubitak 40 do 50 razarača i nekoliko stotina manjih eskortnih brodova bio bi više nego odgovarajuća protivuvrednost za sto ili dvesta hiljada izgubljenih nemačkih vojnika, jer bi Britanci time još više oslabili svoje eskortne snage u bici za Atlantik. Prema tome, moglo se dogoditi da Britanci dobijanjem bitke za Veliku Britaniju izgube bitku za Atlantik, a time i samu Britaniju.

IV Bitka za uvoz. — Da bi se ovaj plan, u osnovi jednostavan, ispunio, nastavlja pisac, trebalo je sav nemački napor usredsrediti na blokadu Velike Britanije, to jest na »krstarički rat«, odnosno na onesposobljavanje luka miniranjem i razaranjem svih lučkih postrojenja bombardovanjem iz vazduha.

Čerčil je u pismu, upućenom predsedniku Ruzveltu 8 decembra 1940, napisao da se opasnost, da Velika Britanija bude razorena brzim neodbranjivim udarcem, jako

smanjila, ali da je mesto nje nastupila druga stalno rastuća opasnost, koja nije tako očevidna kao prva ali je zato isto tako velika, a to je postojano i povećano smanjivanje tonaže. Dalje, da Britanci mogu izdržati razaranje svojih ustanova i kasapljenje svoga civilnog stanovništva napadima iz vazduha, ali da odluka za 1941 leži, ipak, na moru. Zatim u svojoj knjizi »Njihov najveći dan«, Čerčil, između ostalog, iznosi da je bio više zabrinut za »bitku za uvoz« nego što je bio za slavnu bitku u vazduhu, nazvanu »Bitka za Britaniju«. Da su hrana, snabdevanje i oružje prestali da stižu iz Novog sveta i zemalja Britanske Imperije preko Okeana, onda bi za Veliku Britaniju sve bilo izgubljeno. Podvlači značaj luka u Liverpulu i Glazgovu, navodeći da su ulazi u ušća reka Mersi i Klajd daleko prevazišli po svojoj važnosti skoro sve činioce u ratu.

Pisac smatra da su Nemci bili blizu da dobiju rat blokadom, odnosno »bitkom za uvoz« da su pri tome dobro i pravilno iskoristili sve sredstva, a za to su imali sledeće metode i oružje:

1) Krstarički rat ili potapanje trgovačkih brodova na moru putem: a) podmornica (sa izvidanjem iz vazduha); b) napada iz vazduha; c) napada bojnih brodova i krstarica; d) napada rejdera — pomoćnih krstarica (prepravljani trgovački brodovi).

2) Razaranje lučkih uređaja i potapanje brodova u luci putem: a) bombardovanja; b) miniranja. Nemci su upotrebljavali ili pokušali da upotrebe svaki od ovih načina, ali je njihova strategija podbacila jer se nisu pridržavali sledećih pet najosnovnijih »principa rata«:

— *cilja* — izbora i usvajanja osnovnog zadatka ili zadatka na koji treba da bude usmerena vojna delatnost; — *koncentracije* nadmoćnijih snaga na odlučujućem mestu i u odlučujuće vreme, uključujući podršku ove nadmoćnosti za potrebno vreme; — *ekonomije snaga* koje su upotrebljene za drugostepeni zadatak radi mogućnosti koncentracije na prvostepeni cilj; — *ofanzive*; — *sadejstva* — kako između vidova, rodova i službi oružane sile jedne zemlje, tako i među saveznicima.

Na osnovu ovih principa, pisac analizira sve metode vođenja »bitke za uvoz«. Broj podmornica sa kojima je Nemačka otpočela ovaj rat bio je mali. Iako su imale veliki uspeh, Hitler nikada nije davao najveći prioritet izgradnji novih podmornica, mada su mu njegovi saradnici na to uka-

zivali i ovo zahtevali. Tokom ovog perioda, admiral Denic, komandant podmorničkog oružja, imao je na Atlantiku prosečno samo po 10 podmornica koje su jednovremeno operisale. Podmornicama nije bilo obezbeđeno potrebno izviđanje iz vazduha iako je ono stalno traženo. Tek u januaru 1941, po ličnom naređenju Hitlera, komandi za vođenje podmorničkog rata bilo je dodeljeno 12 aviona. Ovo je usledilo u vreme kada je Hitler došao konačno do dva ispravna zaključka: prvo, da je najbolnija tačka Velike Britanije njena zavisnost od uvoza i, dugo, da bi se efikasnost »krstaričkog rata« mogla jako povećati omogućavanjem vazdušnog izviđanja mornarici. Pa, ipak, sa drugostepenog cilja, strategijskog bombardovanja, odvojen je samo beznačajan broj (12) aviona u odnosu na raspoloživih 4.000. Ovo je, zaista, očigledan primer odbacivanja principa *ekonomije snaga* u odnosu na drugostepene ciljeve i *koncentracije snaga* na odlučujućem mestu i u odlučujuće vreme.

Napad iz vazduha na brodove, po mišljenju pisca, uvek je bio sporedan zadatak u planovima *Luftwaaffe*. Nemačko vazduhoplovstvo ne samo što nije bilo zainteresovano, nego nije bilo ni sposobno da ovaj zadatak sa uspehom izvede. Godine 1939 Gering je preuzeo i celokupnu mornaričku avijaciju, obećavši da će, ako postoje mogućnosti, izvršavati sve pomorske zahteve koje bude smatrao za potrebne. Međutim, ovi zahtevi su po njegovom mišljenju skoro uvek bili ili nepotrebni ili nemogućii.

Po pitanju upotrebe ratnih brodova u »krstaričkom ratu«, Reder je imao uvek vezane ruke, jer nije smeo pokrenuti nijedan teški brod bez Hitlerovog odobrenja, a ova odobrenja nisu često davana — očigledan slučaj nedostatka *ofanzivnosti*.

Tokom rata Nemačka je pretvorila u rejdera 10 trgovačkih brodova koji su imali vrlo velike uspehe u svojim akcijama. Mnogi od njih su se približili, a četiri su prešla cifru, od sto hiljada tona potopljenih i uzapćenih neprijateljskih brodova. Komandant mornarice tražio je da se još veći broj ovakvih brodova opremi, ali mu je zahtev odbijen jer nije bilo dovoljno topova pošto su bili određeni za druge svrhe — ponovna potreba principa *ekonomije i koncentracije snaga*.

U pitanju napada iz vazduha na lučka postrojenja i brodove u lukama takođe se

grešilo u pogledu principa *izbora cilja, koncentracije i ekonomije snaga*, kao i u pogledu *sadejstva*. Već ranije je pomenuto od kolike su važnosti bili Liverpool i Glazgov, pa, ipak, do marta 1941, Liverpool je bio samo tri puta ozbiljnije napadnut, a Glazgov nije bio ni taknut, dok je za ovo vreme izvršen veliki broj terorističkih napada na otvorene gradove, pri čemu su, pored ostalog, rušene katedrale i stanbene četvrti. To je imalo samo jedan rezultat, podvlači pisac, — jačanje volje Britanaca za dalju borbu. Na kraju, februara 1941, Hitler naređuje da se vrše vazdušni napadi na luke, posle čega je otpočelo serijsko bombardovanje luka koje je trajalo tokom marta, aprila i početkom maja. Čerčil u pomenutoj knjizi navodi da je ovo bio ubistveniji plan od terorističkog bombardovanja Londona i ostalih gradova, ali da se srećom sa ovim nije nastavilo, niti su prilikom tog bombardovanja bila upotrebljena sva raspoloživa sredstva. Drugim rečima, Nemci pri tome nisu pokazali potrebnu upornost.

Sumirajući »bitku za uvoz« od juna 1940 do juna 1941, Nemci su potopili blizu 6 miliona tona britanskog i savezničkog trgovačkog brodovlja. Sem ovih gubitaka, smanjena je operativna sposobnost i ostalih brodova zbog raznih zaštitnih mera kao što su: konvoiranje, diverzije, razmagnetisanje brodova, produžena putovanja, zamračivanja itd., tako da je celokupni uvoz u januaru 1941 bio za polovinu manji od onoga iz januara 1940.

Na kraju pisac navodi da se ne može sa sigurnošću tvrditi da bi Velika Britanija izgubila rat, ali je sigurno da bi joj on bio još više otežan da su Nemci:

— odmah izabrali kao svoj prvenstveni cilj britanski uvoz i da su ga duže držali u šahu;

— ekonomisali sa svojim snagama koje su bile upotrebljene na drugostepenim zadacima — opšte strategijsko bombardovanje;

— koordinirali vazdušno izviđanje sa dejstvima podmornica;

— imali više ofanzivnog duha pri upotrebi svojih bojnih brodova, krstarica i rejdera u »krstaričkom ratu«; i najzad,

— koncentrisali svaki nerv i delić snage, kako u industriskom tako i u vojničkom pogledu, na blokadu Velike Britanije.

General-major **B. T. Vilson:**

UPOTREBA REZERV¹⁾

Pisac članka razmatra značaj i upotrebu rezervi u ratovima prošlog i ovog veka, iznosi važnije postavke pojedinih vojskovođa po ovim problemima i, na kraju, daje izvjesna predviđanja o njihovoj budućoj upotrebi. Mada se tu uglavnom radi o poznatim stvarima, one su povezane u izvjesnu logičnu i usklađenu celinu, te smo mišljenja da članak zaslužuje da bude prikazan.

Žomini je 1832 pisao: »Rezerve igraju veliku ulogu u savremenim ratovima; nekada se jedva na njih i mislilo. Sada svaki teži da ima svoju rezervu — počev od vlade koja priprema nacionalne rezerve, pa sve do voda strelaca«.

Klauzevic, koji je znatno dublji od Žominija, vrlo malo govori o upotrebi rezervi. Na jednom mestu kaže: »Upotreba strategijske rezerve biće manje efikasna ako njena namena bude isuviše uopštena, neodređena«. Pisac naglašava da je ova postavka i danas zadržala svoju važnost.

I Napoleon nedovoljno govori o rezervama, mada ih je uspešno upotrebljavao. O toj njegovoj sposobnosti naročito se rečito govori u nedavno objavljenoj knjizi o operacijama u Italiji, 1796 godine.²⁾ On je u kasnijim svojim operacijama upotrebljavao rezerve tek posle zrele odluke i na najcelishodniji način, što mu je davalo bitne prednosti u odnosu na protivnike. Ali, Napoleon nije držao *strategijske rezerve* — sastavljene od dobro obučениh divizija i korpusa — raspoređene na većem udaljenju od bojišta, već je težio da mu sve jedinice budu blizu, kako bi ih mogao brzo i u odlučujućem momentu upotrebiti.

Francusko-pruski rat 1870. — Pisac ističe da je kod Jene i Aueršteta, 1806 godine, Pruska bila brzo i neslavno pobeđena. Njena je vojska bila nesavremena, a naročito oficirski kadar. Malobrojne rezerve kojima je raspolagala bile su necelishodno postavljene.

Međutim, ponižavajući udarac, pretrpljen kod Jene, ubrzao je formiranje i razvoj nemačkog Generalštaba. Od tog vremena pa za čitav jedan vek, Generalštab Pruske, i kasnije savremene Nemačke, uvek je imao na raspoloženju dovoljno jake rezerve. Revolucionarna Francuska prva je upotrebila sistem nacionalne armije, ali je Nemačka bila ta koja, iako ga je uvela kasnije, ipak ga je bolje organizovala; svaki Nemaac, od svoje rane mladosti pa sve do kasnih srednjih godina, imao je tačno određeno mesto u vojnoj mašini.

Do 1870 nemački Generalštab je dvogodišnjom službom u kadru uspevao da stvori ogromnu armiju, i to za relativno kratko vreme. Formiranje rezervnih jedinica bilo je na teritorijalnom principu, što je omogućilo da se obuka i mobilizacija divizija i korpusa izvodi brzo i sa minimalnim pokretom rezervnog ljudstva i opreme. 1870 godine, nemačke armije su, transportovane novom železničkom mrežom takoreći sve do samih položaja, bile spremne da se bace na Francusku već devetnaestog dana objave rata. To je Moltkeu omogućilo da u roku od šest nedelja opkoli francusku regularnu armiju i nanese joj poraz.

Sve ovo, posmatrano danas, ističe pisac, izgleda sasvim jednostavno, ali ipak Francuska to nije na vreme shvatila; ona je imala armiju sa dugom tradicijom, ali nije došla do praktičnih ideja o tome kako da svoje armije što pre mobilise i koncentriše za rat, te ga je morala izgubiti.

Prvi svetski rat. — Početak i kraj rata velikih razmera naročito je pogodan za izvođenje ofanzivnih operacija. Ovo stoga što na početku rata, trupe koje su prinuđene da se brane obično nisu dovoljno iskusne, dok su na kraju rata one zrele za poraz. Ovo je, po mišljenju pisca, najbolje dokazao Prvi svetski rat. Nemačka je svoje snage mobilisala brže od Francuske i uspeła da ovoj zada jak udarac probojem kroz Belgiju. Ali je neodlučnost nemačke Vrhovne komande omogućila Žofru da od rezervnih divizija brzo formira 6 armiju severno od Pariza. Ova armija natkrilila je nemačke snage koje su nameravale da nešto slično prirede

¹⁾ The Handling of Reserves in Land Warfare, by Major-General B. T. Wilson, *The Army Quarterly*, april 1954.

²⁾ *Attack in the West*, by Major W.G.F. Jackson.

francuskim snagama, iz čega je proizašla pobjeda na Marni.

Pisac smatra da je bitna odlika čitavog rata bila ta što je odbrana bila jača od napada i što se on postepeno pretvorio u rat trošenja i iznuravanja u kome su rezerve igrale veliku ulogu. Pod takvim okolnostima je odnos komandanta prema rezervama dobio sasvim drugi značaj — važniji nego ikada. Među Saveznicima je bilo neslaganja i zbog toga što je svaki od njih težio da ima što veći broj divizija u rezervi. Francuzi su stalno zahtevali da Englezi preuzmu neki deo fronta i to su pitanje naročito postavljali kad god bi u Francusku pristigao kakav nov britanski kontingent trupa.

Foš je bio pravi majstor u upotrebi rezervi. On je čitavog leta 1918 strpljivo radio na tome da brojni odnos divizija u rezervi bude povoljniji za Saveznike. U tome je najzad i uspeo, jer je već 7 avgusta imao 77 neangažovanih divizija, uključujući i nekoliko američkih divizija vrlo dobrog sastava, dok je Njemcima preostalo samo 60. Rezultati toga su poznati.

Dovlačenje i upotreba rezervi u ovom ratu iznuravanja bilo je neobično teško i one su redovno bile odvojene od bojišta. Često se dešavalo da divizije prve linije postignu priličan uspeh; međutim, zbog sporog kretanja rezervi, taj se uspeh retko kada mogao dovoljno iskoristiti. Pisac navodi nekoliko slučajeva kada su divizije iz rezerve pristizale do mesta upotrebe tek posle nekoliko dana napornog marševanja, a zbog iscrpenosti njihovog je dejstvo bilo nedovoljno efikasno.

Drugi svetski rat. — Pisac naglašava da je u periodu između dva rata, ranija i neostvorena želja da se jednovremenom upotrebom svih raspoloživih rezervi postigne brza pobjeda nad neprijateljem, pala u zaborav, izuzev kod nekoliko rukovodećih ljudi u Nemačkoj. — Hitler 1939 nije nimalo oklevao da razgoliti Zapadni front i da skoro sve divizije upotrebi protivu Poljske. Prema Zapadu je ostavio samo 25 rezervnih divizija, od kojih su neke bile nepotpunog sastava i, što je najvažnije, nijedan tenk. Municija kojom su te snage raspolagale bila je jedva dovoljna za nekoliko dana. Međutim, iako su Francuzi u to vreme raspolagali sa 75 divizija i imali apsolutnu nadmoćnost u tenkovima i bili dovoljno

jaki u vazduhu, oni ipak nisu izvršili napad. Načelo Foša »smelost, uvek smelost«, Francuzi su bili zaboravili, ali su ga zato primenili Nemci.

Manštajn je 1940 uvideo da se na Zapadu može postići brza pobjeda, što je i ostvareno — preko Ardena, r. Mozela i dalje u pravcu Lamanša. Pri ostvarenju ovog jednostavnog ali sjajnog plana, Nemačka armija nije bila nadmoćnija od Francuske, izuzev u vazduhoplovstvu. Međutim, u Nemačkoj je ipak postojao izvestan mali broj ljudi koji je verovao da se takav plan može ostvariti; među njima je bio i Hitler.

Francuska vrhovna komanda je na nemački proboj reagovala brzinom koja je odgovarala operacijama iz Prvog svetskog rata; ona nije imala situaciju u rukama, zbog čega se i moglo desiti da su mnoge rezerve bile upućene u Belgiju i Holandiju, dok se sa ostalima pokušalo stvaranje fronta na reci Somi — prema severu i istoku.

Istočni front (1941—1945). — Pisac naglašava da je istorija pokazala da se rat sa Rusijom može dobiti samo ako se raspolaze jakim rezervama u ljudstvu i materijalu. Hitler, kao i Napoleon pre njega, nadao se da će još u početnoj fazi rata postići odlučujući uspeh, ali se u tome prevario. Pored svih ostalih poznatih teškoća, dovlačenje rezervi bilo je jako otežano. Pa ipak, čak i pod takvim okolnostima, Hitler je 1942 još uvek mogao da nanese odlučujući udar sovjetskim armijama ispred Moskve, ali je od toga odustao, kao što je ranije bio slučaj sa invazijom preko Lamanša. Krajem 1942, nemačke su armije bile rasturene po ruskim stepama udaljenim stotine kilometara od mesta sa kojih ih je trebalo snabdevati rezervama u ljudstvu i materijalu. Stoga je čak i pre uništenja čitave 6-te armije ispred Staljingrada, dvogodišnje otstupanje sa teritorije Sovjetskog Saveza postalo neminovnost.

U međuvremenu su se sovjetske armije, raspoređene na ogromnom frontu od Murmansk do Kavkaza, pripremale za prelaz u ofanzivu. Štabovi krupnih jedinica postepeno su usavršavali tehniku upotrebe rezervi u operacijama proboja. Do kraja 1944 oni su bili usavršili sistem koji su zvali »Jarostnoe nastuplenie« (besni napad). Sukcesivnu upotrebu nekoliko ešelona rezervi sovjetski Generalštab

upoređivao je sa sukcesivnim eksplozijama raketnog zrna V-2. Takve su ofanzivne zahtevale mnogo vremena za pripremu, ali su zato redovno bile veoma uspešne.

Invazija 1944. — Hitler, Rundštet i Romel bavili su se pitanjem upotrebe rezervi raspoređenih u Severozapadnoj Evropi znatno ranije nego što je počela invazija. Romel je mnogo polagao na odbranbene objekte duž obale, koji su bili namenjeni da otežaju samo iskrcavanje, kao i da omoguće brz protivnapad uz podršku tenkova, sa zadatkom da se invazione snage bace u more. Rundštet je pak želeo da mu se ostavi puna sloboda u upotrebi snaga raspoređenih duž obale, a što se tiče protivnapada, da ga izvrši tek pošto se konture invazije u dovoljnoj meri ispolje. Takav protivnapad, po njegovom mišljenju, onemogućio bi svaku ponovnu invaziju. Sudeći po početnom uspehu protivofanzive u Ardenima, koncepcija Rundšteta imala je i pozitivnih elemenata. Međutim, Hitler je iz obe koncepcije uzeo po nešto i stoga je, po mišljenju pisca, izgubio u bici kod Faleza dobar deo čitave jedne armije.

Ako bi se Rundštetu dozvolilo da pređe u protivofanzivu sa linije reke Sene, njegove rezerve, raspoređene u okolini Pariza, mogle bi se smatrati kao sastavni deo jedinica angažovanih u bici za Normandiju, u isto toliko meri kao i Napoleonova Mlada i Stara garda u bici kod Vaterloa. Ishod bitke zavisio bi od mogućnosti blagovremene upotrebe. Ukoliko to ne bi bilo moguće, one ne bi odigrale ulogu koja im je bila namenjena.

Buduća upotreba rezerve. — Pisac sam naglašava da njegovo kratko i, u svakom slučaju, nepotpuno izlaganje o upotrebi rezervi u prošlim ratovima ipak ne nameće zahtev o nekim radikalnim izmenama u tom smislu u jednom budućem ratu. Još uvek je u važnosti ona idealna postavka — masovna i odlučna upotreba rezervi na način kako je to radio Napoleon, a ne njihovo trošenje i rasipanje počesnom upotrebom. Odlučujući rezultat u savremenom ratu ne može se postići brzo, kako se to obično misli. Stoga, da bi komandant svoju rezervu mogao da upotrebi na najcelishodniji način, on je mora »štedeti« i imati je uvek u pripravnom stanju, tj.

u stanju koje omogućava brzu upotrebu.

Cilj upotrebe većih rezervi mora biti tačno definisan. Na njih komandant uvek mora da gleda kao na sastavni deo već angažovanih jedinica, jer će samo u tom slučaju moći da ih upotrebi u odlučujućem vremenu i na najpogodnijem pravcu. Danas je uvođenje rezervi, po mišljenju pisca, teže i komplikovanije nego ikada ranije. Za njihovo dovlačenje potrebna su nova sredstva i metode, a sve je to teško ostvariti u mirnodopskoj obuci. Pod ovim se podrazumevaju: vešta i kombinovana upotreba obilaznih puteva, guse-ničnih vozila i noćni pokreti van komunikacija. Ostvarenju svega ovoga znatno doprinose i vazdušno-desantne jedinice. Podrška iz vazduha je jedan od bitnih elemenata za uspešnu upotrebu rezervi, čak i ako se ne raspolaže apsolutnom nadmoćnošću u vazduhu.

U savremenom ratu, kao i ranije, jedinice koje ulaze u sastav rezerve moraju biti dobro opremljene i visokog morala, jer je njihov zadatak redovno znatno teži no kod onih jedinica koje su već odranije angažovane u borbi. Naime, one stupaju u borbu pod nepovoljnijim okolnostima.

Vežbe sa trupom, u kojima učestvuju 2—3 divizije, od neocenjive su vrednosti, jer se samo na njima može najuspešnije savladati taktička upotreba rodova vojske i tehnika komandovanja jedinicama u raznim taktičkim radnjama.

Dobro pripremljene vežbe bez trupa takođe su od velike koristi. Guderijan ističe da su takve vežbe znatno pomogle u nadiranju njegovih snaga u pravcu Lamanša, 1940 godine. A što je najglavnije, one ne koštaju mnogo i mogu se izvoditi potajno, za razliku od vežbi sa trupom, koje su skupe i redovno imaju širok publicitet.

Na kraju svog izlaganja pisac ističe da će upotreba rezervi u budućem ratu biti isto tako sudbonosna kao što je bila u Francuskoj 1914 i 1940 godine. Savremeni rat je veoma komplikovan i stoga su potrebne detaljne studije pre no što se rezerva upotrebi, jer se samo na taj način može sprečiti da ona bude, kao što se to često i dešava, »rezerva bez konkretne namene« i kao takva manje efikasna.

Hermen Emihen:

KRIZA PT ZAŠTITE U ODBRANI¹⁾

Ova prilično iscrpna studija problema-tike PT odbrane zaslužuje posebnu pažnju jer predstavlja neku vrstu bilansa iskustava Nemaca po svim pitanjima PT odbrane u toku Drugog svetskog rata.

Pisac počinje konstatacijom da je pravilno rešenje problema PT odbrane od naročite važnosti po zemlje koje će od strane jačeg protivnika u toku rata biti potisnute u odbranu. U prošlosti su sve vojne sile poklanjale glavnu pažnju *tenku*, a ne i *PT odbrani*, te je usled toga PT odbrana u prošlom ratu i kod Nemaca i kod njihovih protivnika otkazala.

Opšte uzevši, karakter PT odbrane jeste i ostaće pasivan — defanzivan i zbog toga rešenje problema PT odbrane ne zavisi od želja i namera branioaca, već isključivo od jačine, formacije, načina dejstva i tehničkih odlika oklopnih snaga neprijatelja. Danas mnogi zastupaju suštinski tačno gledište da je najbolje sredstvo protiv tenka sam tenk, ali se ipak postavlja pitanje da li je tenk u svim slučajevima baš najpogodnije sredstvo za to? U defanzivnim borbama, naprimer, ova uloga tenka, s obzirom na njegove osnovne odlike, značila bi ustvari degradaciju i rasparčavanje tog najdragocenijeg borbenog potencijala.

PT vatrena sredstva moraju biti tako male težine i jevtina, da se mogu masovno proizvoditi, i da ih masovno koriste svi rodovi vojske. Jer, i samo jedan jedini odlučujući tehnički napredak u oklopnim jedinicama neprijatelja u stanju je da čitavo PT naoružanje pretvori u staro gvožđe.

Da li krizu PT odbrane treba otkloniti putem njene prirodne evolucije ili su za to potrebne »revolucionarne mere«, nastavlja pisac, zavisi od značaja koji se pridaje oklopnim jedinicama u budućem ratu. Treba se čuvati shvatanja da je oklopni rod vojske preživeo. Tehnički kvaliteti tenka biće sigurno poboljšani. No, u svakom slučaju, u budućnosti treba računati ako ne sa nekim većim kvalitetima, a ono

u svakom slučaju sa takvim kvantitetom tenkova da će sva dosadanja predviđanja biti bačena u zasenak.

Problem PT odbrane je i psihološki problem, jer je moralno dejstvo tenkova često još uvek daleko veće od njihove stvarne borbene efikasnosti. Kod napadnute jedinice paniku stvara ne toliko vatra, koliko naizgled nezadrživo nastupanje oklopnih masa. Ova se panika munjevito prenosi na susede i pozadnje jedinice. Ova tenkovska psihoza može se otkloniti samo planskim navikavanjem i stečenim iskustvima vojnika i starešina sa tenkovskim jedinicama. PT odbrana ne može pasti u zadatak samo jednoj specijalnoj jedinici, već ona predstavlja problem koji tangira sverodove vojske. Zato ovaj problem treba zahvatiti u celosti i objediniti ga na jednom mestu, s tim da ta instanca ima u vojnoj hijerarhiji jedne zemlje dovoljno »visok rang«.

Zatim pisac prelazi na delokrug rada *odgovornog lica za PT odbranu* i ponova podvlači da kao baza za preduzimanje svih PT mera treba da posluži temeljito poznavanje oklopnih jedinica potencijalnog protivnika i da pri tome treba:

a) doći do jasne slike o oklopnom rodu vojske i tenkovima neprijatelja; b) prilikom razmatranja problematike PT odbrane potpuno isključiti sopstvenu tenkovsku doktrinu, jer je merodavno samo to šta će neprijatelj raditi, a ne šta mi imamo i šta bismo mi radili; c) voditi računa o promenljivosti stečene slike o oklopnom rodu vojske neprijatelja, zbog čega izbegavati izvesnu »stabilnost« u gledanju na PT odbranu, kojoj se obično teži iz organizacijskih i nastavnih razloga; d) imati u vidu formaciju neprijateljskih oklopnih jedinica, jer od toga treba da zavisi i formacija PT jedinica, tj. da li dati prevagu krupnim samostalnim PT jedinicama, ili ih uključiti u trupne jedinice; e) obratiti pažnju na stepen tenkovske opasnosti po vremenu i prostoru. No, s obzirom na to da ukupan broj tenkova stalno raste i da se svuda tenkovi uvode u pešadijske divizije, treba računati da će neprijatelj tenkove upotrebljavati

¹⁾ Hermann Oehmichen: Die Krise der Panzerabwehr in der Verteidigung, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, januar, februar i mart 1954.

svuda i u svako doba; f) predvideti način izvođenja napada od strane neprijatelja, tj. da li će napadati sa krupnim operativnim oklopnim jedinicama, ili sa tenkovima koje će pratiti pešadija pešice, što se može prilično tačno zaključiti iz formacije i načela za rukovođenje oklopnim jedinicama kod neprijatelja; g) doći do zaključka o verovatnoći i mogućnosti operativne primene oklopnih jedinica neprijatelja, što se može proceniti na osnovu jačine njegovih motorizovanih, mehanizovanih i tenkovskih jedinica, stepena tehničkog razvoja tenkova, mogućnosti snabdevanja, taktičke osposobljenosti srednjeg i nižeg starešinskog kadra i jačine vazduhoplovstva; h) imati u vidu verovatan borbeni poredak tenkova i pešadije prilikom napada neprijatelja, s tim što treba biti načisto da će se neprijatelj čuvati da tenkove kreće ispred pešadije — ukoliko branilac raspolaže jakim PT sredstvima za blisku odbranu; i) računati sa mogućnošću da će neprijatelj napadati i bez tenkova, ali da će ih u tom slučaju iskoristiti kao artiljerijska oruđa za neposredno gađanje; i najzad, j) predvideti laka automatska i poluautomatska oruđa sa probojnom municijom za uništavanje brzih i lakih oklopnih vozila neprijatelja.

Posle toga pisac prelazi na razmatranje dosadašnjeg razvoja PT sredstava i ističe da, pri rešavanju pitanja PT odbrane, PT naoružanje pripada primaran značaj.

Klasičan PT top. — U toku poslednjih deset godina njegov kalibar porastao je od 37 na 88 mm; težina — od 1/2 na 4 1/2 tone; vatrena visina — od 1/2 na 2 m i dužina cevi — od 2 1/2 na 6 1/2 m. Udvostručeni domet nije kompenzacija za ove nedostatke, jer pokrivenost i konfiguracija zemljišta retko dozvoljavaju puno iskorišćenje ovog dometa, a velika težina smanjuje pokretljivost topa, te je raspoloživ broj oruđa po jedinicama morao biti osetno smanjen.

Bestrajno PT oruđe. — Tipičan zvuk pucnja, jak dim i svetao vatreni mlaz (unazad) prilikom opaljenja, čine oruđe neobično uočljivim i ograničavaju njegovu upotrebu.

Sredstva i oruđa za blisku PT odbranu predstavljaju važna sredstva za samoodbranu pešadije, ali ustvari nisu

nikakvo taktičko PT sredstvo, jer zbog svog malog dometa borbu sa tenkovima mogu primiti tek na otstojanju na kome su izložena efikasnoj vatri neprijateljske pešadije koja prati tenkove.

Tenk. — Osnovno je da sopstveni tenk bude efikasniji od neprijateljskog, pri čemu su nadmoćnije naoružanje i jači oklop od odlučujuće važnosti.

PT samohodna oruđa. — Čitav niz samohodnih oruđa u prošlom ratu ponikao je iz nužde. Na šasijske zaplenjenih i zastarelih tenkova stavljena su PT oruđa težeg kalibra. Usled svoje visoke siluete i slabog oklopa ova oruđa uspešno su dejstvovala samo iz zaseda, dok za otvorenu borbu sa tenkovima nisu bila dorasla.

Poljska artiljerija. — Uvođenjem haubice 105 mm, uključivanje ove artiljerije u PT sistem postalo je iluzorno i pored upotrebe kumulativnog zrna, jer je u direktnom vatrenom dvoboju između tenka i haubice nadmoć bila na strani tenka. Iako su bili osujećeni mnogi tenkovski napadi indirektnom masovnom vatrom poljske artiljerije, ipak ova vrsta vatre ne pretstavlja neko odlučujuće sredstvo PT odbrane.

PA artiljerija. — Nemačko PA oruđe 88 mm, kao oruđe za višestruku upotrebu, dalo je u ratu odlične rezultate kao PT oruđe.

Pioniri. — Sve veštačke PT prepreke u toku prošlog rata otkazale su i to najviše zbog toga što je sa njima pokušavano da se nadoknade slabosti i popune praznine aktivne PT odbrane. Još najbolje rezultate dale su PT mine; no, i one su često ometale sopstvene pokrete i izazivale gubitke. Rovovi za zaštitu ljudstva od tenkova, uopšte uzev, nisu našli dovoljnu primenu na bojištu.

Sprave za noćno gađanje. — I pored njihove neusavršenosti, one su moćno sredstvo PT odbrane, jer već samo njihovo postojanje često nateruje tenkove napadača na odustajanje od noćnih avantura.

Avijacija. — Prošli rat je pokazao da se na tenkove može uspešno dejstvovati iz vazduha direktno ili indirektno. Za direktne napade Nemci su upotrebljavali avione za obrušavanje, sa specijalno obučanim posadama. Ovaj način dejstva iziskuje velika naprezanja i utrošak ljudstva i materijala. Indirektni napadi avi-

jacije su pred kraj rata onemogućavali oklopnim jedinicama svako kretanje danju, a noću ga osetno otežavali.

Pisac zatim iznosi svoje predloge u pogledu daljeg razvoja PT naoružanja, pri čemu bi, po njegovom mišljenju, trebalo imati u vidu:

— taktičku upotrebljivost naoružanja. — Od jednog konkretnog oruđa ne može se tražiti sve, već se treba svesno odreći izvesnih njegovih maksimalnih mogućnosti. Naprimer, od PT oruđa, raspoređenih u prednjim linijama, ne treba zahtevati veliki domet, kako bi ona mogla biti što lakša i niža, dok se od PT oruđa, plasiranih po dubini, mora i može tražiti veći domet iako će zbog toga biti velikih dimenzija i teška;

— probojnu moć. — Dovoljna moć probijanja oklopljenih ciljeva jeste osnovni zahtev za PT oruđe, no pri tome ne treba postavljati uporan zahtev da se mogu probijati i najjače oklopljeni delovi tenkova malih površina, jer bi to povlačilo za sobom prekomernu težinu oruđa itd.;

— udarni ugao zrna. — Pri određivanju probojne moći zrna treba računati ne samo sa visinskim, već i sa širinskim uglom udara zrna;

— daljinu efikasnog dejstva. — Pogrešno je od PT oruđa tražiti preterano veliki domet, jer se na oruđe to odražava u metrima i tonama. Kod PT topova koji će dejstvovati u prednjim linijama treba se zadovoljiti sa efikasnim dometom od 500—600 m, tj. da bi posluga u trenutku otvaranja vatre bila van jakog vatrene dejstva pešadije koja prati neprijateljske tenkove;

— pokretljivost. — Jasno je da su PT topovi koji se vuku podređeni samohodnim oruđima i zbog toga PT topove, počev od onih koji će imati ulogu lokalnih PT rezervi, treba mehanizovati;

— mogućnost višestruke upotrebe. — Sva oruđa upotrebljiva za PT odbranu moraju imati mogućnost višestruke upotrebe.

U duhu iznetog pisac predlaže upotrebu sledećih PT sredstava:

Laki bestrajni PT top za upotrebu u prednjim linijama, s tim da bude što lakši i niži, sa korisnim dometom od najmanje 600 m.

Teški PT odnosno PA top za dejstvo iz dubine odbrane, s tim da ima koristan

domet do 1.500 m. težinu 3—4 tone i vatre nu visinu do 1,80 m.

Bazuka treba da uđe u naoružanje svih jedinica — u cilju njihove samoodbrane od tenkova. Svako povećanje daljine gađanja na teret povećanja dimenzija oruđa treba odbaciti.

Puščana PT bomba sa korisnim dometom od 100—150 m.

Tenk, koji mora biti u stanju da neprijateljske tenkove uništava na otstojanju na kome mu oni ne bi mogli naškoditi.

Lovac tenkova, kao zamena tenku, samo u slučajevima ako se konkretna specijalna PT oruđa ne mogu ugraditi u standardni tenk ili da bi se iskoristile zastarele ali još dobro pokretljive šasijske tenkove. Od lovca tenkova traži se da ima naročito jako naoružanje i jak prednji oklop.

Artiljerija, kojoj pored njenih konvencionalnih zadataka, PT odbrana ubuduće treba da bude jedan od glavnih zadataka, zbog čega sva oruđa treba da dobiju odgovarajuću konstrukciju, dok bi samohodnu artiljeriju trebalo razvijati tako da svaki top istovremeno bude i *lovac tenkova*.

PA artiljerija, s tim da laka PA oruđa po svojoj konstrukciji mogu što efikasnije tući lako oklopljena vozila, dok za teška oruđa važi izneto za artiljeriju.

PT prepreke, koje takođe treba izradivati za *višestruku namenu*.

PT rovove postavljati iza glavne borbene linije, kako bi mogli poslužiti kao zaklon za sva moguća oruđa i da bi se sprečilo prevremeno stvaranje prolaza u njima.

PT eskarpe koje ekonomišu radnu snagu, ali imaju samo jednostruku namenu.

PT zakloni za zaštitu ljudstva, naoružanja i materijala od tenkova. Oni u isto vreme služe i kao zaštita od napada iz vazduha.

PT mine, koje treba polagati otvoreno, ukoliko se ne raspolaze sa neograničenim vremenom i radnom snagom, s tim da budu zaštićene sopstvenom vatrom. Ovaj način naročito treba praktikovati u nejasnim i brzo promenljivim situacijama, kao i u dubini odbrane.

Avijacija. Treba težiti konstrukciji aviona za višestruku namenu.

PT sredstva budućnosti. Poželjno bi bilo da se uz pomoć usavršenog radara

tenkovi mogu uništavati kombinovanim indirektnim i direktnim dejstvom, tj. pomoću dirigovanih raketnih projektila koji bi se ispaljivali iz dubine odbrane, a bili bi vođeni sa isturene stanice za navođenje. Što se tiče *atomskog naoružanja*, samo njegovo postojanje nateruje oklopne jedinice da izbegavaju masovna prikupljanja.

Zatim pisac prelazi na razmatranje PT mera u odbrani.

a) PT sredstva višeg komandovanja. — Na raspoloženju stoji sopstvena avijacija, operativne oklopne i krupne samostalne PT jedinice. Avijacija može blagovremeno vršiti operativne protivudare, ali njena intervencija zavisi od *vremenskih uslova i nadmoćnosti u vazduhu*. Stoga su dovoljno velike *operativne oklopne rezerve* najsigurnije sredstvo za presretanje jakih neprijateljskih oklopnih jedinica. Pri preduzimanju PT mera najefikasnije rezultate daje u ratu proveren sistem »pomoći od suseda«, tj. unapred predviđeno privlačenje svih raspoloživih PT sredstava jedinica sa neugroženih oteka suseda.

b) Izbor zemljišta. — Odbranu treba organizovati na zemljištu koje napadaču ograničava upotrebu oklopnih jedinica, a PT odbrani nudi što više taktičkih prednosti. Riskantno je na osnovu sumarne procene zemljišta predodrediti težište dejstva neprijateljskih tenkova, jer je prošli rat pokazao da su čak odlučujuće ofanzive oklopnih snaga izvedene na zemljištu koje je po mirnodopskim teorijama važno kao neprohodno za tenkove.

c) Objedinjeno rukovođenje. — Prikupljanje podataka, sva izviđanja i planiranja svih aktivnih i pasivnih PT mera moraju biti objedinjeni u jednoj ruci.

d) Plan PT odbrane. — Smisao plana leži u brižljivom planiranju i fiksiranju svih PT mera od kojih su najvažnije:

— *Korišćenje zemljišta*. — Ako postoji verovatnoća tenkovskog napada, potrebno je da, u prvom redu, zemljište omogućava uspešnu PT odbranu. Najvažniji je izbor *glavne borbene linije*. Za PT odbranu je, načelno, bolje ako glavna borbena linija ide *zadnjim nagibom* iz razloga što PT oruđa, raspoređena u pred-

njem delu zone odbrane, ne mogu biti otkrivena i uništena još pre početka napada i zato što se prvom talasu neprijateljskih tenkova, pošto ovi pređu greben, mogu naneti iznenada odlučujući gubici. Ovakvo povučena glavna borbena linija, sa druge strane, onemogućava korišćenje frontalnog vatrenog dejstva na velikim ostojećima i ne omogućava neprijateljskoj pešadiji blagovremeno odvajanje od tenkova.

— Plan vatre kojim treba regulisati upotrebu svih PT oruđa, izuzev onih predviđenih za blisku PT odbranu. Za oruđa pokretne PT rezerve treba unapred izvideti i po mogućstvu urediti vatrene položaje. Što se tiče branioca, težište njegove PT odbrane mora se nalaziti na najosetljivijem taktičkom pravcu, a ne na pravcu na kome se »očekuje« dejstvo neprijateljskih tenkova. Planom vatre obavezno treba predvideti *kružnu PT odbranu*. Isto je tako važno da se planom obuhvate i sva dejstva ostalog vatrene naoružanja, sa ciljem da se tenkovske posade prisile na zatvaranje svih kapaka na tenku i da se pešadija odvoji od tenkova.

— *Pasivne PT mere* (plan zaprećavanja). — I najbolje zemljišne PT prepreke su bez vrednosti, ako nisu branjene vatrom. Vatrene položaj PT oruđa mora biti određen zavisno od protezanja postojećih PT prepreka, a ne obratno.

— Služba javljanja i osmatranja dejstva neprijateljskih tenkova. — U ovu svrhu treba organizovati metodom releja po čitavoj dubini odbrane široku mrežu za to obučeni *tenkovskih osmatrača*. Važni elementi ove službe u širem smislu jesu i vazdušno, radio i radarsko izviđanje.

— *Regulisanje postupnosti* pri javljanju o dejstvu neprijateljskih tenkova. — Dinamičan razvoj tenkovskog napada iziskuje donošenje brzih odluka, zbog čega za preduzimanje odgovarajućih PT mera, saglasno odgovornoj situaciji, treba unapred odrediti »ugovorene signale«, što komandantu omogućuje da ne donosi prerano odluke iz bojazni da neće biti dovoljno vremena za njihovo sprovođenje.

e) *Taktička koncepcija odbrane*.

— PT odbrana ispred prednjeg kraja. — U saglasnosti sa nemačkom doktrinom da tenkove treba zaustaviti ispred prednjeg kraja odbrane, pretežni deo PT oruđa raspoređivan je na

prednjem nagibu odbranbenog položaja, usled čega su bili izloženi direktnoj vatri celokupnog napadačevog naoružanja. Zato je bolje glavnu odbranbenu liniju povlačiti na zadnjem nagibu.

— PT zaštita u dubini odbrane. — Masovnan napad tenkova može biti zaustavljen samo u dubini odbrane i zato PT sredstva treba ešelonirati što više po dubini. No, postoji opet mogućnost da jedinice branioca budu uzastopno tučene po delovima i pojedinačno, te je zato teško precizirati najcelishodniji postupak branioca. Preporuka da jedinice, izložene masovnom napadu tenkova, dozvole da ih tenkovi pređu sumnjive je vrednosti, jer tenkovi uvek nastupaju zajedno sa pešadijom koja sistematski »pročešljava« osvojeno zemljište. »Održana u okruženju« malih jedinica u ratnoj praksi, takođe, nije dala većih rezultata i ima svog smisla samo ako se predviđa skori protivnapad jačih rezervi branioca.

— Vođenje pokretne odbrane. — Ako računamo unapred sa nezadrživim masovnim napadom tenkova, nameće se pitanje da li ne bi bilo bolje namerno dozvoliti napadaču postizanje početnog uspeha u određenoj zoni odbrane, kako bi se izbegli uzaludni gubici i stvorili što povoljniji uslovi za nanošenje jakog protivudara u bok klina napadača.

Zatim pisac prelazi na organizacione PT mere, kojima, po njegovom mišljenju, treba pristupiti tek pošto su raščišćeni pojmovi u pogledu taktičko-tehničke osnove PT odbrane.

a) Potrebe za municijom. — Za vatreno dejstvo artiljerije važnija je količina raspoložive municije no broj topovskih cevi, dok je kod PT oruđa obrnut slučaj.

b) Potreban broj PT oruđa. — Ako se uzme da na prosečnom zemljištu u Evropi koristan domet PT topa iznosi oko 500 m i da se najmanje po 2 PT topa moraju međusobno flankirati, a po dubini vatrom nadvišavati, izlazi da je, za 1 km fronta na prednjem kraju — ne računajući PT oruđa za blisko dejstvo — potrebno najmanje 8 PT topova. Da bi se obezbedila PT odbrana po čitavoj dubini odbrane ovaj broj PT topova na 1 km fronta odbrane treba za 3 do 4 puta povećati. Ukoliko je u pitanju napad tenkova sa nenormalno velikom gustom, u-

groženu jedinicu treba blagovremeno ojačati PT sredstvima.

c) Postojanje specijalnih PT jedinica. — Ukoliko se standardno teško naoružanje pešadije, artiljerije i PA artiljerije može efikasnije upotrebiti za PT odbranu, utoliko manje ima potrebe za specijalnim PT jedinicama.

d) Formacija PT jedinica. — Bez obzira na to da li je reč o oruđima za jednostranu ili višestruku upotrebu, pešadija mora da raspolaže sa dovoljno lakih PT topova, pri čemu je važno da, u cilju mogućnosti stvaranja težišta PT odbrane, deo ovih oruđa bude u rukama komandanta puka. Umeren broj ovih oruđa treba dodeliti i neboračkim jedinicama. PT jedinica divizije treba da se sastoji iz 4 čete. Odlučujuću ulogu imaju PT jedinice korpusa, armije i grupe armija, s tim da se izuzetno u ove mogu računati i soostvene oklopne jedinice.

g) Pokretljivost PT jedinica. — Oruđa jedne do dve jedinice diviziske i sve korpusne PT jedinice trebala bi da budu na gusenicama, a oruđa PT jedinica viših združenih jedinica na šasijama sa točkovima, jer bi tada imala veću operativnu brzinu. No, ukoliko bi se ova oruđa mogla transportovati na prikolicama sa točkovima, trebala bi takođe da budu na gusenicama, što bi predstavljalo idealno rešenje.

Posle toga, pisac govori o centralnim upravnim organima PT odbrane, u čiji bi, delokrug rada trebalo da uđu sva pitanja PT odbrane svih rodova vojske. Po njegovom mišljenju, u štabu svake divizije treba da postoji *štabni oficir* zadužen sa pitanjima PT odbrane u okviru čitave divizije. Slične instance treba da postoje i u korpusu, armiji i višim združenim jedinicama, dok na čelu centralne uprave za čitavu armiju treba da stoji *inspektor PT odbrane svih rodova vojske*, sa zadatkom samo da pokreće aktuelna pitanja i daje potsticaj za rešavanje problema PT odbrane, a ne da se meša u organizacioni delokrug rada rodova vojske. U ovoj centralnoj upravi treba da postoje otecci za *neprijateljski oklopni rod vojske* i za *oružno-tehničke potrebe*. Najvažniji otecek za *obuku, upotrebu i principe komandovanja* treba da postoji u okviru *PT škole svih rodova vojske*, koja bi bila neposredno potčinjena inspektoru PT odbrane. Pored toga, kod

svih rodova vojske treba da postoji *specijalan otek za PT odbranu*, koji bi tesno saradivao sa inspektorom PT odbrane svih rodova vojske.

Pisac zatim prelazi na pitanje PT obuke u PT školi. Ova škola imala bi da se stara o izradi pravila PT odbrane, o jedinstvenoj PT obuci u svim rodovima vojske, o školovanju štabnih oficira za PT odbranu, o školovanju nastavnika za izvođenje PT obuke u svim rodovima vojske, o usavršavanju i razvoju sredstava za materijalno obezbeđenje PT nastave i o ispitivanju novih PT sredstava i uređaja. Delokrug rada škole imao bi da obuhvati sledeće nastavne grane:

— izradu pravila, s tim da uvek odgovaraju trenutnom stanju i stepenu razvoja neprijateljskih oklopnih jedinica;

— službu raspoznavanja neprijateljskih tenkova, kako bi trupa u svako doba bila upoznata sa karakteristikom neprijateljskih tenkova;

— obuku u gađanju, s tim da se škola stara i o izradi prostih i praktičnih pomoćnih uređaja za izvođenje obuke u gađanju, koji odgovaraju principima i uslovima gađanja bojevom municijom;

— obuku u bliskoj borbi sa tenkovima. — Iako svaki vojnik mora biti obučan bliskoj borbi sa tenkovima, ipak treba forsirati školovanje vojnika koji za ovaj način borbe imaju naročito pogodne fizičke i psihičke uslove, stvarajući od njih specijaliste. Takođe je važno obučiti svakog vojnika da zaklonjen u rovu spokojno propusti neprijateljski tenk preko sebe i da se svaki od njih uveri da se po meri približavanja neprijateljskog tenka smanjuje opasnost od njega.

*

Analizirajući sva navedena rezonovanja i predloge autora, koji su mestimično vrlo originalni, dolazimo do zaključka da PT odbrani, s obzirom na verovatno još masovniju upotrebu tenkova u jednom budućem ratu, treba pokloniti još veću pažnju i da predlog pisca za objedinjavanjem problematike PT odbrane na jednom samo za ovu svrhu određenom mestu po jedinicama, rodovima vojske i u armiji kao celini, ima svog opravdanja.

St. P.

Major **Djuzepe Marija Vakaro:**

RAZVOJ ITALIJANSKIH PRAVILA TAKTIKE I OBUKE U 1953¹⁾

Neposredno posle završetka Drugog svetskog rata otpočeo je, kako to ističe pisac u uvodnom delu svoga članka, rad na stvaranju nove italijanske vojne doktrine. Dotadašnja, koja je datirala još iz 1939 i koja u toku rata nije bila menjana ni usavršavana, bila je u tolikoj meri zastarela da je izgubila svaku vrednost. Prilikom rešavanja ovog složenog zadatka korišćena su najnovija pravila svih velikih armija. Kao rezultat njihovog proučavanja i međusobnog upoređivanja, kao i primene izvrsnih sopstvenih iskustava, počela su najpre izlaziti izdanja informativnog karaktera o pojedinim specifičnim vrstama borbenog dejstva kao što su, na-

primer, partizanska dejstva i borba protiv partizana. Ta su izdanja zatim postepeno zamenjivana pravilima. Pri tom se proučavanju i upoređivanju, pored ostalog, vodilo računa i o verovatnom budućem načinu upotrebe jedinica u onom stepenu u kome se to realno i moglo predvideti. U prvim pravilima taktike detaljno je razrađena odbrana, a u okviru nje, u opštim crtama, napad i način upotrebe pešadiskih jedinica, počev od najmanjih (patrola), do zaključno divizije. Zatim su usledila pravila o upotrebi jedinica ostalih rodova.

Pitanje obuke rešeno je posebnim pravilom o metodi izvođenja nastave. Na osnovu ovog pravila izrađeni su nastavni planovi u školama i programi obuke u jedinicama. Svake godine izdavana su, u vidu cirkulara, direktive svim zainteresovanim jedinicama, školama i ustanovama u cilju potpunog prilagodava-

¹⁾ Magg. d'art. Giuseppe Maria Vacaro: Lo sviluppo della regolamentazione tattica e addestrativa italiana nel 1953. *Rivista Militare*, mart 1954.

nja opštih načela obuke neprekidnom razvoju doktrine, formacije i naoružanja.

Uporedo sa radom na postavljanju temelja novoj taktičkoj doktrini i metodičkim nastavi i obuke, odvijao se na međunarodnom planu, u okviru Atlantskog pakta i EOZ, rad na definisanju zajedničke operativne doktrine i terminologije. Taj rad još uvek traje.

Krajem 1952 italijanska vojska imala je, prema navodima pisca, dobro definisanu i već usvojenu doktrinu, u kojoj su jasno i u potpunosti utvrđene osnovne postavke o zamisli, organizaciji i izvođenju boja. Godine 1953 trebalo je preći na definisanje postavki za operaciju, tj. na razradu operativne doktrine, odnosno pravila o upotrebi velikih jedinica. Kao prvo je izašlo pravilo o upotrebi velikih oklopnih jedinica, za koje pisac ističe da je uzeto od strane EOZ-a kao osnov za proučavanje tog pitanja u radu na izradi zajedničke doktrine.

U oblasti obuke izašlo je 1953 pravilo o organizaciji, rukovođenju i izvođenju taktičkih i taktičko-strojnih vežbi, čime je popunjena osetna praznina koja je, prema rečima pisca, u tom pogledu postojala u italijanskoj vojsci. Staro pravilo (izdato 1937) bilo je zastarelo a, sem toga, i nepotpuno, naročito što se tiče rada *posrednika*. Italijanski Generalštab se pri sastavljanju novog pravila rukovodio idejom da ga, u okviru postojećih mogućnosti, treba što više saobraziti odgovarajućim pravilima Američke i Britanske armije, kako bi se omogućilo uspešno izvođenje zajedničkih vežbi.

Najviše prostora pisac posvećuje najnovijem pravilu o rasporedu i savlađivanju minskih polja i cirkularu koji govori o odbrani od atomskog oružja na bojištu.

Pravilo o rasporedu i savlađivanju minskih polja, pre svega, podvlači načelo da minska polja moraju da budu branjena organizovanom vatrom koja omogućuje njihovu maksimalnu efikasnost i olakšava uništenje neprijatelja. Drugo važno načelo, na koje se prilikom vežbi često zaboravlja, jeste načelo iznenađenja. Minsko polje čija je veličina i dubina neprijatelju poznata, očigledno gubi, i to u velikoj meri, u pogledu svoje vrednosti i efikasnosti. Zbog toga, kako kod organizacije, tako i kod postavljanja minskih

polja, treba voditi računa o maskiranju, prilagođavanju zemljištu, izbegavanju šablona i zavaravanju; ukratko, o svim onim taktičkim uslovima koji mogu staviti napadača u nepovoljnu situaciju u odnosu na branioca, čak i u onom slučaju kada ovaj raspolaze slabije organizovanom odbranom.

Posmatran od strane napadača, problem minskih polja postaje mnogo složeniji jer se postavlja pitanje njihovog savlađivanja. Ipak, u pravilu se podvlači da složenost ne treba i ne sme da znači i nemogućnost rešenja. Na završetku ovog pravila, na mestu gde se govori o načinima postavljanja i savlađivanja minskih polja, jasno se ukazuje da je ovaj problem prvenstveno problem taktičkog karaktera i da njegova tehnička strana zavisi od taktičke, iako je očigledno da je učešće tehnike ovde neophodno.

Ukazujući na značaj i aktuelnost problema odbrane od atomskog naoružanja na bojištu, koji je obuhvaćen i u najnovijem cirkularu Generalštaba, pisac izražava mišljenje da pitanje u kojoj će meri pojava oružja sa nuklearnom reakcijom uticati na izmenu načela o načinu upotrebe jedinica kopnene vojske pretstavlja jedno od onih pitanja koja najviše interesuju savremenu vojnu misao. Dok se za osnovne principe vojne nauke može reći da će u punoj meri ostati na snazi i u atomskoj eri, to se ne bi moglo reći u pogledu kriterijuma i načina njihove primene. Oni će se verovatno razlikovati od dosadašnjih i uslovice radikalne izmene današnjih doktrina — u pogledu načina upotrebe i formacije sadašnjih jedinica.

Pisac postavlja pitanje gde leži uzrok ovoj, kako je neki nazivaju, *revoluciji* u ratovanju, koja po svoj prilici pretstoji, i odgovara da se on u suštini svodi na činjenicu da će armije raspolagati ofanzivnim sredstvom koje će u maloj zapremini sadržavati ogromnu, dosada neslućenu, razornu moć. Uništenje neprijatelja neće se više postizati postupnim dejstvom klasičnog naoružanja, nego potpunim i momentanim eliminisanjem čitavih jedinica na mestima određenim za izvršenje proboja. Iz toga bi za napadača proizlazila potreba da zapostavi manevar na račun vatre, ili bolje rečeno razornog dejstva, s obzirom da će se, u cilju postizanja mak-

simalnog efekta, tražiti rejon najjačeg neprijateljskog rasporeda, što je u suprotnosti sa klasičnim taktičkim i strategiskim načelima.

Sledeći zaključak koji iz toga proističe, bio bi da bi, u cilju što boljeg i bržeg iskorišćenja dejstva atomskog napada, trebalo raspolagati brzopokretnim jedinicama manje jačine, sposobnim za izvršenje odlučnih i munjevitih infiltracija u neprijateljsku dubinu. Ove jedinice trebale bi da budu u stanju da se koncentrišu za najkraće vreme, s obzirom da će one, u cilju smanjenja eventualnih gubitaka u slučaju da branilac upotrebi atomsko oružje, biti do poslednjeg momenta što više dekoncentrisane.

U ovakvim uslovima trebalo bi da i pozadina, takođe, bude što pokretljivija, što znači da bi se dotur i snabdevanje dobrim delom vršili vazdušnim putem, prvenstveno helikopterima. Na taj se način, gledajući u celini, dobija sasvim nova slika napadnog dejstva koje, zbog toga što zahteva savršeno i po vremenu i mestu, usklađeno sadejstvo i munjevitost u izvođenju pojedinih borbenih zadataka, imperativno nalaže sigurno i brzo poznavanje situacije kod neprijatelja, a od komandanta, počev od najviših do najnižih, veliku inicijativu i samostalnost u odlučivanju.

Ono što je rečeno za napad važi delimično i za odbranu. Velike koncentracije snaga neće se više moći ostvariti a da se pritom ne izlože opasnosti da budu potpuno uništene. Problem upotrebe rezervi postaće mnogo složeniji. I u pogledu organizacije i izvođenja odbrane pretstoje,

dakle, korenite promene koje su, prema onome što je zasada poznato, čak i u onim armijama koje poseduju atomsko oružje, još uvek u fazi proučavanja.

S obzirom da Italija danas ne poseduje atomsko naoružanje, cirkular koji izdaje italijanski Generalštab, prema rečima pisca, ima samo orijentacioni značaj i predstavlja prvu publikaciju iz ove problematike kojoj će, svakako, uslediti i druge. Italijanska armija će se u budućem ratu, prema mišljenju pisca, verovatno upoznati sa atomskim oružjem — na bojištu, bez obzira na to ko će ga, eventualno, upotrebiti: neprijatelj ili njeni saveznici.

*

Zanimljivost ovoga članka ogleda se, pre svega, u tematici koju tretira, jer se sastavi ovakvog ili sličnog sadržaja prilično retko susreću u vojnoj literaturi. Pisac je u najkraćim crtama uspeo da prikaže napore i rezultate koji su u posleratnim godinama, a naročito u protekloj, postignuti na oformljanju nove italijanske vojne doktrine i na njenom prenošenju, kroz nastavu i obuku, na starešinski sastav i ljudstvo.

IZ PIŠČEVOG IZLAGANJA MOŽE SE VIDETI DA NOVA DOKTRINA ITALIJANSKE VOJSKE IMA ZA OSNOV AMERIČKU I, DELIMIČNO, ENGLSKU DOKTRINU, PRI ČEMU JE, IPAK, ZADRŽALA IZVESNE SPECIFIČNOSTI ZBOG ČEGA SE NE BI MOGLO REĆI DA PRETSTAVLJA NJIHOVU KOPIJU.

R. M.

VOJNA BIBLIOTEKA

OBAVEŠTAVA SVOJE ČITAOCE DA JE U SERIJI **KLASIKA** DALA U ŠTAMPU SVOJU VI KNJIGU:

FRANC MERING:

OGLEDI IZ ISTORIJE RATNE VEŠTINE

Marks i Engels su u svoje vreme preporučivali obradu istorije sa istorisko-marksističkog stanovišta. Engels je o tom zadatku pisao:

»Celokupnu istoriju treba izučavati iznova; treba podrobno istraživati uslove postojanja raznih društvenih formacija, pre nego što se iz njih pokušaju izvesti odgovarajuća politička, privatno-pravna, estetska, filozofska, verska i druga shvatanja koja im odgovaraju. U tom pravcu je dosad vrlo malo urađeno, jer se samo malo njih dalo na taj posao. U tom pogledu potrebna nam je velika pomoć; oblast je beskrajno velika i ko želi da radi ozbiljno taj može mnogo da učini.«

Jedan od aktivnih sledbenika Marksa i Engelsa u ovakvom proučavanju istorije bio je Franc Mering. U zbirku njegovih **OGLEDA IZ ISTORIJE RATNE VEŠTINE** ušli su odabrani članci koji rasvetljavaju sa marksističke tačke gledišta pojedine ratne događaje, obuhvatajući Maraton, Termopile, Peloponeski rat, Hanibala, Cezara, a zatim Srednji vek, Sedmogodišnji rat i nešto detaljnije ratove epohe Francuske revolucije. Pored toga, ušli su u ovo delo i članci koji tretiraju pitanja milicije i stalne vojske, suštine rata, kao i druge istorijske probleme.

Na kraju knjige data su kratka objašnjenja istoriskih događaja, ličnosti i geografskih naziva sa skicom stare Grčke.

* * *

IZAŠLA JE IZ ŠTAMPE 20 SVESKA

„MALE VOJNE BIBLIOTEKE“

UBACIVANJE (infiltracija)

od pukovnika **ALEKSANDRA VOJINOVIĆA**

U nizu vrlo dobro izabranih primera, naročito iz Narodnooslobodilačkog rata, pisac detaljno analizira ovaj vid borbe i dolazi do zaključka da će se ubacivanje još više primenjivati u eventualnom budućem ratu. Pored toga, pisac, na osnovu istorijskih činjenica, vrlo uspešno pobija mišljenje nekih inostranih pisaca koji smatraju da je ubacivanje produkt Korejskog rata, i ubedljivo dokazuje da se ono davno pojavilo, a da je u našem Narodnooslobodilačkom ratu bilo daleko značajnije i masovnije, nego u Korejskom ratu.

Knjiga je štampana latinicom na 163 strane i ilustrovana sa 33 skice.
Cena 140 dinara.

Завршено је штампање дела

УСТАНАК НА ЈУГУ СРБИЈЕ 1917 — ТОПЛИЧКИ УСТАНАК —

од Др. Милivoја Церовића

ДЕЛО ИМА 247 СТР., А ИЛУСТРОВАНО ЈЕ СА 4 СКИЦЕ И 1 ФОТОГРАФИЈОМ. У ПРИЛОГУ И ТЕКСТУ ЦИТИРАНИ СУ ОРИГИНАЛИ НАШИХ И СТРАНИХ ДОКУМЕНАТА. ТОПЛИЧКИ УСТАНАК ЈЕ ЈЕДИНИ НАРОДНИ УСТАНАК КОЈИ ЈЕ БУКНУО НА ОКУПИРАНОЈ ТЕРИТОРИЈИ УОПШТЕ У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ И О ЊЕМУ СУ ПИСАЛИ МНОГИ СТРАНИ ВОЈНИ ПИСЦИ.

*

Дато је у штампу дело генерал-мајора

Ника Јовићевића

ОД ПЕТЕ ОФАНЗИВЕ ДО СЛОБОДЕ

у коме су обрађене борбе у Црној Гори од половине 1943 до краја 1944 године. Дело ће износити око 750 страница текста, а биће илустровано са 70 скица у једној и у три боје и са толико оригиналних фотографија снимљених на бојишту у току рата.

Другови који желе да се претплате на ово дело треба да се јаве ВИЗ-у „Војно дело“ ради евидентирања, јер ће се тираж одредити с обзиром на брзј пријављених претплатника. Претплата се може слати и у ратама од по 100 динара месечно почев од 1 августа ове године.

Цена књиге неће бити испод 750 динара.

*

У СЕРИЈИ **САВРЕМЕНИКА**

ВОЈНА ВИБЛИОТЕКА ЈЕ ДАЛА У ШТАМПУ СВОЈУ XIV КЊИГУ:

Rozbezi: **БИОЛОШКИ РАТ**

ДЕЛО САДРЖИ ИНТЕРЕСАНТНЕ ПОДАТКЕ О САВРЕМЕНИМ МОГУЋНОСТИМА ВОЂЕЊА БИОЛОШКОГ РАТА И ОДБРАНИ ОД НЈЕГА.